

XV. XVI. YÜZYIL OSMANLI TARİH YAZIMINDA AKÇA KOCA, KARAMÜRSEL ALP VE SÜLEYMAN PAŞA'NIN SİYASAL ANLAMI

MERT CAN ERDOĞAN*

Giriş

İnsanların fikirlerini desteklemek amacıyla geçmişe yönelmeleri ve tarih yazmaları sık karşılaşılan bir durumdur. Eski gibi görünen ya da eski olma iddiasındaki öyküler bu amaçla çoğu zaman yakın geçmişte üretilmiş kurgulardır. Bu durum Osmanlı tarih yazımı için de böyledir. Osmanlı tarihi boyunca, siyasi düşünce ve tarih yazımı iç içe geçmiş, siyasal gayelerle tarihi metinler kaleme alınmıştır. Osmanlı tarihçileri büyük çoğunlukla yönetici zümre içerisindeki taraflardan birine mensuplardı. Yazdıkları eserlerde de yaşadıkları dönemin iktidar mücadelelerini yansıtmışlardır. Bu bağlamda XV. Yüzyıl'dan itibaren sayıları giderek artan ve kendi içinde hiziplere bölünen Osmanlı bürokratlarının yazdıkları tarih kitapları sadece esere konu olan dönemi ve şahsiyetleri incelemekle kalmamış, aynı zamanda kendi dönemlerinin siyasal tartışmalarını açığa çıkarmıştır.

Osmanlı yazarlarının Ankara Savaşı'ndan itibaren tarih kitapları kaleme almaları da bu açıdan bir tesadüf değildir. Bu dönemden itibaren siyasal hâkimiyetlerini pekiştiren Osmanlılar hem hükümlerini meşrulaştıracak bir köken bulmak için hem de çeşitli yöntem ve kurumlara dayanak üretebilmek için tarihe yönelmişlerdi. Bu ilgi neticesinde devletin ortaya çıkışı ve eski hükümdarların iktidar dönemleri üzerine farklı siyasal gayelerle tarihler yazılmaya başlandı.

Tarihin siyasal tartışmaların aracı haline gelmesinde, padişaha yönelik doğrudan eleştirilerin hoş karşılanmaması önemli rol oynamıştır. Osmanlı tarih yazarları en azından XVII. yüzyıla kadar bir Osmanlı padişahını açıktan eleştiremezlerdi. Hükümdarın çevresindeki devlet adamlarının hedef alınması görece mümkündü. Fakat muhalefet etmenin daha güvenli ve dolaylı yolu tarihe yönelmektir. Osmanlı tarih yazarları kendi dönemlerini eleştirmek için yaratıcı bir yol keşfetmişlerdi. Devrin yöneticilerini doğrudan eleştirmiyorlar bunun yerine geçmişte mevcut dönemin zıttı olarak sunuyorlardı. Bu şekilde geçmişte överken dolaylı olarak kendi dönemlerini eleştirmiş oluyorlardı. Örneğin Aşıkpaşazade, Fatih Sultan Mehmed'i eleştirmek için Osmanlı Devleti'nin ilk yıllarını Fatih döneminin tezatı olarak tasvir etmişti. Fatih Sultan Mehmed'in merkezileşmiş ve devşirmelere dayanan devletinin aksine Aşıkpaşazade âdem-i merkezîyetçi ve gazilere dayanan bir kuruluş devri anlatmıştı. Böylece ilk hükümdarların uygulamalarını överek, Fatih Sultan Mehmed dönemini dolaylı olarak eleştirmişti.¹

Osmanlı tarih yazarlarının tek amacı elbette muhalefet etmek değildi. XV. yüzyıl itibarıyla Osmanlılar Anadolu ve Rumeli'nin önemli bir kısmını hâkimiyetleri altına almışlardı almasına ama böylesine önemli bir sahayı yönetmelerine dayanak oluşturabilecek herhangi bir tarihlî şecereden yoksundular. Devrin tarihçileri, Osmanlıların Anadolu'ya ne zaman

* Kırıkkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Araştırma Görevlisi, historianturk@gmail.com

1 Halil İnalçık, "Aşıkpaşazade Tarihi Nasıl Okunmalı", Söğüt'ten İstanbul'a Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar, Oktay Özel & Mehmet Öz, İmge Yayınevi, Ankara, 2005, s. 119-149

geldiği, ilk geldiklerinde İlhanlılara mı yoksa Selçuklulara mı tabi olduğu gibi konularda dahi mutabakata varamıyorlardı. Bu güçlü devleti kuranların nasıl bir hayat sürdürdükleri, İslam inancına bağlılık dereceleri hatta isimlerinin nasıl telaffuz edildiği bugün modern araştırmacılar² için nasıl “kara delik”³ olarak görülüyorsa ilk Osmanlı tarih yazarları için de bu konular pek çok açıdan böyleydi. Fakat kaynakların yetersizliği ve dönemin muğlaklığı, ilk Osmanlı tarih yazarlarına sıra dışı bir hareket imkânı sağlamıştı. Bu sebeple ilk tarih yazarları çoğu zaman birbirini desteklemeyen ve farklı sonuçlara ulaşan tarih anlatıları ortaya koymuşlardı. Bu tarih anlatıları üzerinden bu çalışmada Osmanlı kuruluşunu yazmanın aslında nasıl siyasal amaçlar taşıdığını ele almaya çalışacağız. Bu amaçla öncelikle Osmanlı'nın kuruluşu üzerinden devletin siyasal meşruiyetini sağlama amacını sonra da yine kuruluş dönemi tasviri üzerinden ortaya konulan muhalefeti değerlendireceğiz.

KURULUŞ DÖNEMİNİN SİYASAL ANLAMI

Osmanlı Devleti'nin kuruluş öyküsü yazılırken farklı siyasal amaçlara hizmet eden farklı anlatılar ortaya çıkmıştı. Zira XIV. yüzyılda Osmanlılar diğer Anadolu Beylikleri gibi Moğollara tabiydiler. Bu yüzden de tıpkı diğer çağdaş Yakın Doğu Devletleri gibi kendilerini Moğollarla ortak bir geçmişe dayandırıyorlardı⁴. 1326 tarihine kadar Osmanlı paraları İlhanlı hükümdarı adına basılıyor ve Osmanlı hükümdarları kendilerini İlhanlılara bağlı bir uç beyi olarak tanımlıyorlardı. Osman Gazi ve Orhan Gazi, Selçuklu Sultanına değil İlhanlı Hakanına bağlı hareket ediyorlardı⁵. Fakat XV. yüzyılda Anadolu'daki Moğol hâkimiyeti kalıcı olarak yok olduğunda, Osmanlılar kendilerini Anadolu'nun meşru hâkimi ve Sünni İslam'ın koruyucusu olarak görmeye başlamışlardı. Bundan ötürü de kendilerini Bağdat'ı yağmalayıp halifeyi katleden Moğollar yerine Anadolu'nun meşru hâkimi ve zamanında Sünni İslam'ın koruyucusu olmuş olan Selçuklulara dayandırmayı uygun bulmuşlardı. Bu bağlamda Selçuklu sultanına bağlı bir Osman Gazi portresi ve Selçuklu sultanının onayı ile başlayan bir kuruluş hikâyesi ortaya çıkmıştı.⁶ Fakat tarihçiler tarafından inşa edilen Osmanlı'nın kuruluş hikayesi farklı açılardan büyük tutarsızlıklar barındırıyordu. Osmanlı ailesinin Anadolu'ya gelişi bu açıdan tam bir tartışma noktasıydı. Ankara Savaşı'nın ardından Osmanlılar çelişkili bir durumla karşılaşmışlardı. Bir taraftan Anadolu Türkmenleri üzerinde yönetim hakkına sahip olmak için kendilerini Selçuklulara dayandırmışlardı. Fakat diğer taraftan savaşı kazanan ve dönemin yenilmez gücü olan Timurlular, Cengiz Han'ın mirasını ve Tatar ordularının itibarını Anadolu'da yeniden canlandırmıştı. Bu durum Osmanlı hanedanının sadece Türkmenler üzerinde değil aynı zamanda tatar toplulukları üzerinde hak talebinde bulunma çabasını doğurdu. Böylece Osmanlılar hem Selçuklulara hem de Moğollara karşı farklı hatta çelişkili tutumlar benimsemişlerdi.

Bu çelişkili tutumu ortaya koymak için ilk kroniklerde ele alınan farklı kuruluş öykülerini ele aldığımızda ilk karşımıza çıkan öykü Ankara Savaşı'nın ardından eserini kaleme alan Ah-

2 Hakan Doğan, “Yerli Ve Yabancı Literatürde Kuruluşu Tartışılan İmparatorluk: Osmanlılar”, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4/1 (2014), s. 161-175

3 Bu ifade Colin Imber tarafından, kaynak yetersizliği sebebiyle Osmanlı'nın kuruluşunun tam olarak aydınlatılamayacağı varsayımını ifade etmek için kullanılmıştır. Colin Imber'in ilgili yaklaşımı için bkz: Colin Imber, “İlk Dönem Osmanlı Tarihi'nin Kaynakları”, Söğüt'ten İstanbul'a Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar, Imge Kitapevi, İstanbul, 2005, s. 39-73

4 Ahmet Zeki Velidî Togan, “Die Vorfahren der Osmanen in Mittelasien,” *Zeitschrift der deutschen morgenl ä ndischen Gesellschaft* 95, 1941, s. 367-373

5 Rudi Paul Lindner, *Explorations in Ottoman Prehistory* University of Michigan Press, Ann Arbor, 2007, s. 93

6 Baki Tezcan, “The Memory of the Mongols in Early Ottoman Historiography” *Writing History at the Ottoman Court, Editing Past, Fashioning the Future*, Indiana University Press, USA Indiana, 2013, s. 23

medi'ye aittir. Ona göre Osman Gazi'nin babası Ertuğrul, Selçuklu hükümdarı Alâeddin'e bağlı bir uç beyi olarak hareket etmekteydi. Ahmedi eserinde Osmanlı öncesi hanedanlardan bahsederken İlhanlılara yer vermiş ve Osmanlı kuruluşunu tasvir ederken Moğollar ile sulh içerisinde olunduğunu dile getirmişti.⁷ Bir diğer kuruluş tarihi yazarı Şükrullah, Osman Gazi'nin soyunu Oğuz Han'a kadar dayandırmakta ve Osmanlı ailesinin Anadolu'ya Selçuklular ile birlikte geldiğini savunmaktadır. Şükrullah'a göre Moğol istilasıyla anayurtlarını terk eden Selçuklular Anadolu'ya Osmanlı ailesiyle birlikte gelmişti.⁸ Enveri'ye göreyse Osmanlı ailesi zaten üç nesildir Selçuklu Devletine hizmet eden saygın bir aileydi ve nihayet Ertuğrul döneminde beyliğe dönüşerek İnegöl çevresini fethetmişti.⁹ Neşri, Osmanlı-Selçuklu bağlarını daha da ileri götürmüştü. Ona göre Osmanlı ailesi Anadolu'ya ulaştığında Selçuklular ile Moğollar arasında cereyan eden bir muharebeye denk gelişlerdi. Bu muharebede Selçuklulara katılarak, savaşın seyrini değiştirmişler ve Selçuklu Sultan'ı Alâeddin'in hoşnutluğunu kazanmışlardı.¹⁰ Selçuklu Sultanı adına batıda başarılı fetihler yapan Osmanlıların Selçuklularla arası o kadar iyiydi ki, Selçuklu Sultanı Osman Gazi'yi oğlu gibi görüp sevmekteydi. Neşri'ye göre Selçuklu Sultanı Osman Gazi'ye beylik alametleri gönderip ona hükümlerlik bahşetmesine rağmen, Osman Gazi sultana olan saygısından Selçuklular adına para basmaya devam etmişti. Ancak son Selçuklu sultanı Alaeddin vefat edip geri de bir oğul bırakmadığında, Osmanlılar kendi adlarına para basıp hutbe okutmuşlardı.¹¹

Şükrullah, Enveri, Ahmedi ve Neşri Osmanoğulları ile Selçuklu Devleti arasındaki iş birliğine vurgu yapmışlar ve Osmanlı ailesini Selçukluların emrinde sadık gaziler olarak tasvir etmişlerdi. Fakat onların bu anlatısı rakipsiz değildi. Aşıkpaşazade Osmanlı ailesinin Anadolu'ya gelmesini geniş İslam tarihi içerisinde cereyan eden bir hadise olarak anlatarak adeta Selçukluları geri plana itmişti. Ona göre başlangıçta Müslüman Araplar, Roma ve Acem ülkelerine hakimken, Acem beyleri göçebe Türklerden oluşan ordular kurarak Arap hakimiyetine başkaldırmışlardı. Fakat bu olayı fırsat bilen Hristiyanlar da Anadolu üzerindeki hakimiyetleri geri kazanmışlardı. Emellerine ulaştıktan sonra Türklerin gücünden çekinen Acem beyleri elli bin kadar göçebe Türk ve Moğol hanesini Süleyman Şah'ın¹² komutasında Anadolu'ya gazaya gönderdiler. Süleyman Şah Anadolu'da bir dizi gaza faaliyetinde bulunduktan sonra nihayet Fırat nehri ni geçerken boğularak şehit düşmüş ve Anadolu'nun fethini tamamlayamamıştı. Bu yüzden de ondan çok sonları Anadolu'ya gelmiş olmasına rağmen Selçuklu ailesinden Alaeddin bu

7 Ahmedi, "Dastan ve Tevarih-i Müluk-i Al-i Osman", Üç Osmanlı Tarihi, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2015, s. 138-140

8 "Ertuğrul Selçuk soyu ile birlikte kimi çoluk çocuğu ile, kimi yalnız olan 340 kişi ile Selçukluların ardından Anadolu'ya gelmişti. Karacadağ'ını beğenmişti. Orada yaylayıp kışlıyordu. Ertuğrul Sultan Alaaddin'in savaş niyeti ile Konya'da sü yığdışını iştince kendi erlerini sultanı eşliğine görsürüp kulluk gösterdi; saygı bulundu. Nice günler oradan ayrılmadı. Gerektiğinde yiğitlik ve işbilirlik gösterdi." Şükrullah, "Behçetüt Tevarih", Üç Osmanlı Tarihi, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2015, s. 204

9 "Şeh melik'den iki oğlan geldi sarp, Biri Gök Alp u birisi Gündüz Alp... Rağbet etdi bunlara şah-ı cihan hilat ile mal verdi bi-giran", *Düstürname-i Enveri*, haz. Necdet Öztürk, Çamlıca Yayınevi, İstanbul, 2012, s. 14-15, 19

10 "Pek Ertuğrul etbayiyle el kılıca urup bir taraftan sultanın mukabiline kılıç koyuldular. Şahin kargaya girer gibi, aduyı münhezim kıldılar. Sultan Alaaddin anı görüp Ertuğrul'a istiklal gösterip, Ertuğrul etba'iyile inip Sultan Alaaddin'in elini öpdü. Sultan Alaaddin Ertuğrul'a hilat-i fahire geyüdü, tevabiine ve lavahıkına atalar ve insanlar eyledi. Andan Söğüd nam yeri halkına kışlak Tomalici ve Ermeni dağlarını yaylak verdi." Mevlana Mehmed Neşri, *Cihannüma*, haz. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2013, s. 31

11 "... Konya'ya varıp Sultan Alaaddin-i sani'ye buluşup, safa-yı himmetin alıp veliahdı ola. Zira Sultan Alaaddin Keykubad bin Feramürz'ün oğlu yoğdi. Osman'ı hemen oğlu yerine görüp, tabl u alem göndermişidi. Osman Gazi Sultan Aladdin zamanında eğerçi nevan istiklal bulmuşdu. Lakin edebi riayet edüben, hutbe ve sikkeyi yine sultan adına kılmişidi." Mevlana Mehmed Neşri, *Cihannüma*, s. 48

12 Osmanlı tarihlerinde geçen ve Osmanoğulları'nın atası olarak zikredilen Süleymanşah'ın ismi ve hayat hikayesi büyük oranda Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurucusu Süleymanşah ile örtüşmektedir. Selçuklu Sultanı Süleymanşah'ın Anadolu'yu fethi ve tarihsel kişiliği muhtemelen zaman içerisinde efsaneleşerek Osmanlılarca da sahiplenilmişti. Tarihçiler tarafından uzun süredir tartışılan bu konunun kapsamlı bir analizi için bkz: Halil İbrahim Gök, *Türklerin Suriye'ye İlk Gelişi ve Süleymanşah Türbesi Meselesi*, 1. Orta Doğu Sempozyumu Bildirileri Cilt 2, Kırıkkale Üniversitesi Yayınları, Kırıkkale, 2014, s. 177-199

ülkeye hâkim olmuştu. Aşıkpaşazade'nin hikayesi, Osmanlı ailesini Anadolu'ya Selçuklardan önce getirerek yönetme hakkını nihayetinde Osmanoğulları'na vermekteydi. Bu çerçevede Aşıkpaşazade'ye göre Osman Bey Karacahisar'ın fethedip kendi sancağını kaleye diktiğinde, Selçuklu sultanının iznini soranlara şunları söylemişti:

"Bu şehri ben kendi kılıcımla aldım. Bunda sultanın ne dahli var ki ondan izin Alayım? Ona sultanlık veren Allah bana da gaza ile hanlık verdi... Eğer o, ben Selçuk Hanedanındanım derse ben de Gökalp oğluyum derim. Eğer bu ülkeye ben onlardan önce geldim derse Süleymanşah dedem de ondan evvel geldi."¹³

Bu anlatıya göre Osmanlı Devleti'nin kuruluşu Selçuklu sultanının onayına bağlı bir gelişme değildi. Osmanlılar zaten Anadolu'ya ilk ayak basan Türklerin başındaydı ve bu sayede Selçuklu ailesinden daha itibarlıydı. Ayrıca gaza faaliyetleri ile de üstünlüklerini kanıtlamış ve hükümlerini haklarını ispatlamışlardı. Aşıkpaşazade eserinde Selçuklu ailesinin Türk ve İslam tarihindeki konumunu açıkça azımsamaktaydı. Ne Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurucusu Süleymanşah'dan ne de Alaeddin Keykubad dışında başka bir Selçuklu hükümdarından bahsetmeyerek tüm Selçuklu tarihini Alâeddin Keykubad ile kısıtlamaktaydı. Bu bağlamda başlangıçta Anadolu'ya ilgi duymayan ve buraya içindeki göçebe unsurları sevk eden Büyük Selçuklu Devleti'nden özel olarak bahsetmeyip Abbasi hakimiyetinin bitişinden Anadolu'nun fethine bölgenin tüm hakimlerini "*Nes-i Yafes olan Acem padişahları*" olarak genellemekteydi. Bu üslup Aşıkpaşazade'nin Osmanlı Devleti'ni Selçuklu Devlet geleneğine bağlamaktan açıkça kaçındığını göstermektedir.

Osmanlı ailesini Selçuklulara bağlanmaktan kaçınan Aşıkpaşazade'nin göçebe topluluklar olan Türkmenler ile Moğollar arasında kurduğu yakınlık ise oldukça dikkat çekicidir. Aşıkpaşazade, Osmanlı ailesinin başı Süleymanşah'ın gaza amacıyla elli bin kadar Türkmen ve Moğol'dan¹⁴ oluşan bir toplulukla Anadolu'ya geldiğini ifade etmiştir.¹⁵ Bu topluluğun başında gaza yapan Süleymanşah Fırat nehrini geçerken boğulunca emrindekilerin bir kısmı Halep'te kalarak bölgenin Türkmen nüfusunu meydana getirmiş diğerleri ise Anadolu'ya dönmüştü. Aşıkpaşazade'ye göre Anadolu'da yaşayan Türk ve Moğol nüfus, Süleymanşah'ın emrindeki o ahalinin torunlarıydı.¹⁶ Böylece Aşıkpaşazade Osmanoğulları'nı hem Anadolu'ya gazaya gelen ilk hanedan olarak sunuyor hem de onları Türkmenleri ve Moğolları içine alan tüm göçebe unsurların meşru önderi yapıyordu.

İlk Osmanlıların Anadolu'ya Türk ve Moğol aileler ile beraber geldiği tezi Aşıkpaşazade ile sınırlı kalmamıştı. Hadidi Tarihinde Süleymanşah dini bütün Türkmenlerin hanı olarak takdim edilmiş ve gaza yapmak için Anadolu'ya geleceği zaman yanına çok sayıda tatar aile kattığı

13 "Bu şehri ben hod kendü kılıcımla aldım. Sultanun bunda ne dahli var kim andan izin alam. Ona sultanlık veren Allah bana dahi gazayile hanlık verdi. Ve ger minnet şu sancak ise ben hod dahi sancak götürüp kafir ile uğraşmadım. Ve ger ol ben Al-i Selçukven derse ben hod Gök Alp oğluyum derim. Ve her bu vilayete ben anlardan önce geldim derse Süleyman Şah dedem hod andan evvel geldi" Aşıkpaşazade Tarihi, s. 29

14 Aşıkpaşazade'nin Moğolları işaret etmek amacıyla *Tatar* kelimesi kullanılmaktaydı. Bu ifade bugün tam olarak Moğol anlamına gelmese de Orta Çağ sonlarında hem Müslüman hem de Hristiyan topluluklar için Moğolları tanımlamak için kullanılıyordu. Faruk Sümer, "Tatar-Orta Şark'ta Tatarlar", İslam Ansiklopedisi, C. 12, 1. Kısım, s. 58-61

15 "Süleymanşah Gaziyi ilerü çökdiler kim ol göçer evlerün ulularından idi. Elli bin mikdarı göçer Türkman ve Tatar evin koşdılar"

16 "Bazısı gine Ruma'a döndüler. Kimi Tatar ve kimi Türkman'dur. Şimdiki hinde bu Rum'da olan Tatar ve Türkman o tayifedendür."

dile getirilmişti.¹⁷ Benzer bir şekilde Oruç Bey tarihinde, Süleymanşah'ın elli bin kadar "Cengiz Han'dan kalmış konargöçer Tatar" ailesi ile birlikte Anadolu'ya geldiği ve gaza ettiği yazılmıştı. Süleymanşah Fırat'ı geçerken boğulunca da bu Moğol aileleri Anadolu'ya dağılmıştı. Oruç Bey tarihinde dikkat çeken tek mesele Osmanlıların Anadolu'ya tatar aileler ile birlikte gelmesi değildi. Oruç Bey'e göre Süleymanşah'ın ölümünün ardından Anadolu'ya dağılan Moğol ailelerinin birinin başında Bacu Han isimli bir bey bulunmaktadır. Bacu Han'ın oğlu Yüregir daha sonra bölgedeki aşiretlerin başına geçmiş ve nihayet onun oğlu Ramazanoğluları Beyliği'nin kurucusu olmuştur. II. Beyazıt döneminde kaleme alınan Oruç Bey Tarihi, Osmanlıların Ramazanoğlu Beyliği üzerinde hak iddia ettiği bir döneme denk gelmekteydi. Böylesi bir ortamda Ramazanoğlu Beyliği'nin kurucularını Osmanlı Ailesi'nin eski kurmayları olarak tasvir etmek, Osmanlı iddialarının meşruiyeti açısından hayati önem arz etmekteydi.¹⁸

KURUCU GAZİLERİN VE UÇ TOPLUMUNUN SİYASAL ANLAMI

Osmanlı siyaset düşüncesi, tarih metinleri de içine alan dinamik bir yapıya sahipti. Bu yapı içerisinde kurucu gaziler arasından öne çıkan Akçakoca, Karamürsel Alp ve Süleyman Paşa üzerine yazan İlk Osmanlı tarih yazarları bir yandan bu şahsiyetleri ele alırken diğer yandan buldukları dönemin siyasal tartışmalarına dâhil olmuşlardır. Dolayısıyla bu şahsiyetlerin geçtiği tarihler üzerine yapılacak bir çalışma sadece bu şahsiyetlerin tarihsel kişiliklerini değil, ilgili şahısların yaşadıkları dönemlerden sonra da Osmanlı düşünce dünyasında karşılık geldiği siyasal anlamı gösterecektir.

İlk Osmanlı tarihlerinin kaleme alındığı XV. yüzyıl kelimenin tam anlamıyla bir dönüşüm yüzyılıydı. Osmanlı Devleti ve toplumu bir bütün olarak gazi beylerin önderliğinde idare edilen uç beyliğinden, merkeziyetçi ve mutlakiyetçi bir imparatorluğa dönüşmekteydi. Özellikle İstanbul'un fethi sonrasında yaşanan hadiseler ülkenin yapısını önemli ölçüde değiştirmişti. Fatih Sultan Mehmet'in takip ettiği kararlı siyaset sonucunda Çandarlı ailesi gibi nesillerdir devlete sadrazamlar yetiştiren itibarlı bir Müslüman-Türk ailesi kalıcı olarak siyasetten uzaklaştırılmıştı. Akıncı beyleri önceleri sahip oldukları özerkliği yitirerek Osmanlı ordusunun entegre parçaları haline gelmişti. Bu akıncı beyleri henüz bir yüzyıl öncesine kadar çok geniş topraklara ve büyük askeri birliklere dayanarak kendi müstakil gaza faaliyetlerini yürütebiliyorlardı. Fatih Sultan Mehmet bu güçlü akıncı beylerini, doğrudan merkezden emir alan sınır komutanlarına dönüştürmüştü. Ülkenin kurucu unsurları güçlerini ve imtiyazlarını kaybederken, yerlerini sultana doğrudan bağlı kul statüsündeki devşirmeler alıyordu. Bu muazzam değişimin içerisinde eserlerini kaleme alan tarih yazarları, kuruluşu betimlerken sadece tarih anlatmıyor aynı zamanda siyaset de yapıyorlardı. Kroniklerde vurgulanan uç yaşamının özgün koşulları, XV. yüzyılın koşullarıyla açık bir tezat içerisindeydi. Bu zıtlığın altı çizilerek ve önceki uygulamalar övülerek merkezileşme siyaseti dolaylı olarak eleştirilebiliyordu.

Kuruluş dönemini konu alan kroniklere baktığımızda hemen tamamında merkezi bir devletin ve düzenli ordunun yokluğu açıkça belli edilmişti. Sonraki yüzyıllarda olduğu gibi savaşlar belirli mevsimlerde gerçekleşen büyük seferler şeklinde değildi. Uç toplumunda savaş adeta

17 Süleyman Şah o kavmün hanı imiş, göçer evlülerün sultanı imiş; Dil ü candan gazaya niyyet eyler, Okur akılları cemiyet eyler; O yer Türkamn evi yirmi bin var, kimi Türkman idi kimisi Tatar. Hadidi, *Hadidi Tarihi Manzum Osmanlı Tarihi (1285-1523)*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2015, s. 22-23

18 Oruç Bey, *Oruç Bey Tarihi (1288-1502)*, haz. Necdet Öztürk Bilgi Kültür Sanat, İstanbul, 2014, s. 6-7

günlük yaşamın bir parçasıydı ve İslam toprakları ile düşman toprakları içe içe geçmişti. Toplum ile ordu arasında ayırım yapmak neredeyse imkansızdı, ihtiyaç duyulduğu takdirde gücü yeten her fert cenge katılabilirdi. Bu yüzden de Osmanlı'nın ilk yayılma sahası olan Güney Marmara havzasının fethi düzenli bir ordu harekâtı olarak sunulmamıştı. Fakat düzenli ordunun yokluğu savaşçı bir sınıfın olmadığı anlamına gelmiyordu. Diğer Türkmen boylarında olduğu gibi Osmanlılarda da beyin yanında bulunan nispeten küçük fakat iyi örgütlenmiş ve eğitilmiş bir kuvvet bulunmaktaydı. Osmanlı tarihlerinde nöker olarak adlandırılan bu savaşçılar arasından seçme bir grup, beyin korumasını üstlenirken, daha itibarlı olanları savaşta kendi birliklerini komuta ediyordu.¹⁹ Bu komutanlar ilk başta Osman Gazi ile benzer konuma sahiptiler. Fakat Osman Bey'in liderliğini kabul etmiş ve onun önderliğinde hareket etmeye yemin etmişlerdi.²⁰ Osman Gazi döneminde hisarların, kalelerin ve şehirlerin fethi bu cesur, samimi ve azimli yoldaşların yaşadığı destansı bir serüven olarak tasvir edilmişti.

Osman Bey'in gazi komutanları ile kurduğu bağın yapısı yaptığı fetihlerden sonra ortaya çıkmaktaydı. Çünkü Osman Bey elde ettiği toprakları sadece oğulları Orhan Gazi ve Alâeddin Paşa arasında paylaşmaz. Bey olmanın gereği olarak, uzun yıllar yanında savaşmış ünlü gazilere de fetih ettiği topraklardan pay vererek, Eskişehir'i Gündüz Alp'a, İnönü Kalesini Aygud Alp'a, Yarhisar'ı Hasan Alp'a, İnegöl'ü Turgud Alp'a sunar.²¹ Dahası vefat etmeden önce oğlu Orhan Gazi'ye bu geleneği sürdürmesini vasiyet ederek emrindeki yoldaşlara karşı daima cömert olmasını söyler²².

Orhan Gazi de babasının tavsiyesine uyar ve tıpkı onun gibi henüz şehzadelik yıllarından beri yanında olan gazilerle gazaya başlar. Orhan Gazi döneminin öne çıkan gazi savaşçıları Akça Koca, Konur Alp, Gazi Abdurrahman ve Köse Mihal olacaktır. Kurucu hükümdarlar olan Osman ve Orhan Bey'in yanında bulunan bu gaziler Osman tarih yazarlarıncı benzer şekillerde tasvir edilmiştir. Bu tasvire göre gaziler arasındaki ilişki düzenli ordulardaki gibi değildir. Aralarındaki eşgüdüm ve uyum itaat ve düzenden ziyade dostluk ve vefa ürünü olarak gösterilmiştir. Birbirlerini uzun yıllardan beri tanıyan bu gaziler hayatları boyunca omuz omuza çarpışan ve müşterek bir dava uğruna yaşayan kahramanlar olarak anlatılmışlardı. Örneğin Akça Koca, Ertuğrul Gazi'ye bağlı hareket eden aşiretlerden birinin beyiydi. Osman Gazi ile uzun yıllar silah arkadaşlığı yaptıktan sonra Orhan Gazi'nin emrinde diğer gazi komutanlarla beraber Sakarya ve İzmit yöresine akınlar yapmakla görevlendirilmişti.²³ Osman Gazi Akça Koca ve diğer gazileri sadece komutan olarak görevlendirmemişti, bu tecrübeli savaşçılar Orhan Bey'e yol gösterecek ve ona rehberlik edeceklerdi.²⁴ Bu durum ilk gazi komutanların, Osmanlı ailesi için sıradan kurmaylar olarak görülmediği gösteriyordu. Osman Bey genç oğlunu güvendiği silah arkadaşlarına emanet ediyor ve gazi komutanlara adeta aile dostu gibi muamele ediyordu.

19 Pal Fodor, "Osmanlılar ve Savaş 1300-1453", *Türkiye Tarihi 1071-1453 Bizans'tan Türkiye'ye*, ed. Kate Fleet, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2012, s. 244

20 Feridun M. Emecen, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi 1300-1600*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2016, s. 32

21 Hoca Sadettin Efendi, *Tacüt Tevarih*, haz. İsmet Parmaksızoğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1992, s. 37

22 "ve dahi nökerlerine inam u ihsanı eksik etmiyesin ki, el-insan abidül ihsandır" Neşri, s. 59

23 Feridun Emecen, "Akça Koca", *İslam Ansiklopedisi*, C. 2, İstanbul, 1989, s. 224

24 Dedi Orhan ki hanum devletünde, Huda feth ede anı himmetünde; İcazet aldı Orhan himmetile, Makamına erişdi devletile; Mihal ü Konur Alpi koşdu Osman, Bile Akça Koca'yı aldı Orhan; Dedi Orhan'a Osmankim bu beğler Gerekdür kim olalar sana rehber, Hadidi, *Hadidi Tarihi...*, s. 47

Osmanlı tarih yazarları, gazi komutanları hayatlarını mücadeleye adanmış destansı figürler olarak anlatmışlardır. Her biri farklı yönlerde akınlarda bulunarak at sırtından inmiyor sadece gazayı düşünüyordular²⁵. Gece gündüz devam eden akınlar sonucunda gaziler Aydos Kalesi önlerine erişmişlerdi. Osmanlı tarih yazarlarınca zaten destansı bir üslupta anlatılan fetih hareketi Aydos Kalesi'ne geldiğinde adeta masalsi bir havaya bürünür. Tarih yazarlarına göre Orhan Gazi, kalenin alınması için Abdurrahman Gazi, Akça Koca ve Konur Alp'i görevlendirmişti. Önce Samandıra Kalesi'ni ele geçiren Osmanlı kuvvetleri, daha sonra Aydos Kalesi'ni kuşattı. Fakat Aydos kalesi iyi savunuluyor ve çatışmalar çok sert geçiyordu. Kalenin fethi ancak sıra dışı bir hadise ile mümkün olmuştu. Tarih yazarlarının anlatımına göre kale tekfurunun kızı rüyasında, yakışıklı bir kahraman görmüş, sonrasında ise kendini bir çukurda bulmuştu. Bu kahraman onu kurtarır, giysilerini çıkarıp yıkar ve kıza yeni giysiler giydirmişti. Kız, kısa süre sonra kaleyi kuşatan Osmanlıların arasında gördüğü Abdurrahman Gazi'yi rüyasındaki kahraman olarak tanımış ve kaleyi ona teslim edeceğine dair yazdığı notu bir taşla sarıp askerlere fırlatır. Notta, Türklerin geri çekiliyormuş gibi yapmaları, gece geri gelmeleri ve kendisinin onları kaleye alacağı yazılıydı.²⁶

Durumu öğrenen Akça Koca geri çekilme hilesinin inandırıcı olması için oturdukları Samandıra Kalesi'ni ateşe vermeye teklif eder, diğer gazilerin de bu fikri kabul etmesi üzerine hisarı ateşe vererek geri çekilirler. Aydos kalesi muhafızları bu durumu görünce sevinip zafer kutlamalarına başlarlar. Bu durumdan faydalanan tekfurun kızı gece olunca, kale duvarından bir kement atar ve Abdurrahman Gazi buna tutunarak kalenin içine girer. Kapıyı içeriden açmasının ardından içeri giren Osmanlı askerleriyle birlikte kale ele geçirilir. Aydos kalesinin hikayesi Osmanlı tarih yazarlarınca kuruluş devrinin masalsi yapısının en uç örneğidir. Aynı olaylar Neşri'nin kaleminde bir aşk öyküsüne, Hoca Sadettin Efendi'nin anlatımında dinî bir öyküye dönüşür. 1558 tarihli Osmannâme'de yer alan, Arifî'nin bir minyatüründe tekfur kızı, Abdurrahman Gazi'yi uzun saç örgüsünü kaleden sarkıtarak kaleye çıkardığı tasvir edilmiştir.

Aydos kalesinin fethi bölgedeki Osmanlı hakimiyetini güçlendirmişti.²⁷Bu mıntıka Akça Koca'ya mülk olarak verildi. O da birkaç yıl daha İzmit-Üsküdar arasındaki araziye akınlarda bulundu ve 1328'de İzmit'in fethinden hemen önce hayatını kaybetti. Ölümünden sonra adamları Karamürsel Alp'in etrafında toplandı. Kara Mürsel komutasındaki gaziler İzmit ve yöresinde fetihlerde bulunarak, Osmanlıların Körfezdeki hakimiyetini pekiştirdiler.²⁸

25 Hak taala zafer vere deyip Akça Koca'yı ve Konur Alp'i ve Gazi Abrahama'nı ve Köse Mihal'i bile koşup Karaçepiş'e ve Karatekin'e gönderdi. Ve Anun aşağı yanına Op Suyu derleridi, bir hisar dahi varidi. Ana gelip ahd ü amanile anı dahi aldılar. Bu iki hisare er koyup muhkem berketdiler. Konur Alp'e Karaçepiş'i verip, Akça Koca'ya Op Suyu verip Orhan Gazi ol tekvuru sipahile Akhisar'a getirdi. Halka emnü eman gösterdi. Amma Konur Alp gah gah çıkıp Akyazı'ya seğirdiridi. Akça Koca dahi Ayangölü'nün suyu akdığı Beşköprü'de bir burkozcu varidi. Anda duraklanıp ol arada orman aradağ'ı iler seğirdiridi... İznik'e rahatlık vermez oldular. Bu taraftan Konur Alp Akyazı'ya ve bir taraftan Akça Koca İznikid'e meşgul olup bu uçlar be-gayet işlenir olmuşidi. Gece ve gündüz gaziler at arkasından inmeyip feth ü fütüha dürüşürleridi... Akça Koca dahi Ak Temür ile Akova'ya seğirdir oldular. Neşri, *Cihannüma...*, s.54-55

26 Hadidi, *Hadidi Tarihi...*, s. 53-56

27 Bu taraftan Konur Alp ve Gazi Rahman ve Akça Koca ittifak etdiler kim her tarafa yürüdüler. Konur Alp Gazi ve Akça Yazı ovasını ve Konurpa'yı ve Bolu'yu ve Mudurnu ve vilayetini feh etdiler, kendülere musahhar etdiler. Ve Akça Koca dahi vardı Koca-ili'ni feth etdi. Koca ilinne anun için Koca-ili derler.

28 Ol zamanda Kara Mürsel derleridi. Bir bahardır er varidi. Ol kenarı ol ere verdi. Ol yere Kara Mürseller derler. Ol kenarda şimdi dahi köyler vardır. Ve dahi Yalak-ova'yı tımar ellerine üleştirip buyurdu ki, "ol kenarı hıfz edeler; ta ki, İstanbul'dan gemi gelip urmiya" Ve Dahi Akça Koca'yile olan gazilere ol viayete cem etdiler. Ermen

Orhan Gazi'nin tahta geçmesiyle ve Akça Koca, Konur Alp Gazi, Kara Mürsel Gazi gibi deneyimli komutanların vefat etmesiyle birlikte Osmanlı ilerleyişinin yeni ismi Orhan Bey'in büyük oğlu Süleyman Paşa oldu.²⁹ Süleyman Paşa'nın menkıbelerle örülü hayatı, önce İznik ve Zmit'in alınmasında gösterdiği katkı çerçevesinde işlenmişti. Osmanlı tarih yazarlarına göre bu bölgelerin tımarları önemli ölçüde Süleyman Paşa'ya bağlanmıştı ve o da bu güçle bölgedeki Osmanlı hakimiyetini pekiştirmişti. Osmanlı tarih yazarlarına göre Karesi Beyliği'nin Osmanlı hakimiyetine girmesinde de Süleyman Paşa kilit rol oynamıştır. Orhan Bey ile birlikte bölgeye seferler düzenleyen Süleyman Paşa daha sonra bu bölgenin ilk idarecisi olmuştur. Süleyman Paşa bu arada Kapıdağ, Edincik, Lapseki'yi ele geçirmiştir. Böylece Bursa-Lâpseki yolu Rumeli'ye geçiş güzergâhı haline gelecektir.³⁰

Osmanlı tarih yazarlarına göre Rumeli'ye geçişte de Süleyman Paşa çok kritik bir rol oynamıştı. Bu dönemde Karesi ili beyi olan Süleyman Paşa akıllıca bir taktik ile Gelibolu'daki Çimpe kalesinin zayıf noktasını öğrenmiş ve sonra da bir gece baskınıyla burayı ele geçirmiştir. Ardından Rumeli'de çeşitli fetih faaliyetlerinde bulunan Süleyman Paşa kaynaklara göre Edirne'ye kadar ilerlemiştir. Süleyman Paşa 1350'lilerin sonlarında bir kaza sonucu hayatını yitirene kadar Osmanlı ilerleyişinin öncü figürü olarak tasvir edilmiştir.

Süleyman Paşa, Osmanlı tarih yazarları için ideal bir gazi hükümdar profili oluşturmuştu. Tıpkı babası ve dedesi Orhan ve Osman gazi gibi o da durmadan dinlenmeden akınlar yapan bir uç beyi olarak öne çıkmıştı. Yeni kaleler fethetmiş, kahramanca çarpmış ve ganimetini cömertçe gazileriyle birlikte paylaşmıştı.

XV. yüzyıl Osmanlı Devleti'nin bir uç beyliğinden cihanşümul bir imparatorluğa dönüşmesine tanıklık etmişti. Bu yüzyılda kuruluşa dair kaleme alınan metinler dönemin yeni koşullarının bir sonucuydu. Bu dönemde Topkapı sarayının inşası ile birlikte teşrifat kuralları temelinden değişmişti. Kendilerini devlet adamlarından ve toplumdan tecrit eden hükümdarlar divana katılmıyor sofralarını başkalarıyla paylaşmıyorlardı. Padişaha erişimin giderek güçleştiği bir ortamda, ilk hükümdarların inşa ettiği uç beyliğini yüceltmek ve kurucu gazileri övmek bir açıdan muhalefet etmenin en güvenli yolu. Bu anlatıya göre ilk hükümdarlar fethettikleri toprakları gazilerine mülk olarak dağıtıyor ve elde ettikleri ganimeti cömertçe bölüşüyorlardı. Tarih yazarları bu anlatı içerisinde ısrarla Osman Gazi'nin vefat ettiğinde altın ve gümüş cinsi hazine bırakmadığını vurguluyor kurucu hükümdarın kişisel eşyaları ve koyun sürüsünden başka bir varlığı olmadığını ifade ediyorlardı.³¹ Bu durumun vurgulanması Fatih Sultan Meh-

Bazarı'nı Yahşülü'ye ve Kandıra vilayetini Akbaş'a verdiler. Bunlarından neslinden şimdi dahi vardır. Fazlullah Kadı ki Gegibize'de tekyesi vardır, Akça Koca neslindedir. Kocailinin ve Konurpa'nın ve Bolu vilayetinin fethinin aslı ve hakikatı budur. Neşri, *Cihannüma...*, s. 66-67

Akça Koca dahi Koca-ili'ni feth etdüğü için Koca-ili derler. Sonra Konur Alp ve Akça Koca dahi Allah emrine vardılar. Orhan ol vilayet sancağın oğlu Süleyman Paşa'ya verdi. İnönü sancağın oğlu Murad Gazi'ye verdi ki kiçi oğlu idi. Çıkup ol kenarları uramaz oldular. Ve Yalak-ovası'nı dahi Akça Koca ile bile olan gazilere tımar üleşdürdiler. İrmeni Bazarı'nı Yahşülü'ya verdiler. Ve Kandıra vilayetini Akbaş'a verdiler. Bularun neslinden şimdi dahi vardır. Fazlullah Kadı kim şimdiki halde Gelibolu'da tekkesi vardır, Akça Koca neslindedür. Ve Koca ilini ve Bolu vilayetin bunlar açmışlardır. (Anonim 16-17)

29 Bir nice zamandan sonra Konur Alp ve Akça Koca bu gazilere ahirete nakl etdiler. Orhan Gazi dahi ol vilayetleri sancağıyla oğlu Süleyman Paşa'ya ısmarladı. Oruç Beğ, *Oruç Beğ Tarihi*, s. 17

30 Enveri, *Düstürname-i Enveri*, haz. Necdet Öztürk, Çamlıca Kitapevi, İstanbul, 2012, s. 21

31 "Osman'un malı hazinesi kalmadı, heman bir yeni tekelesi yensüz ve bir yancuğu ve tuzluğu ve kaşukluğu ve dahi bsokman ediği kaldı ve birkaç tavile atlar ve yundlar ve koyunlar kaldı sürüsüyle." Oruç Beğ, *Oruç Beğ Tarihi*, s. 17 "Osman'ın ... hiç hazinesi bulunmadı Heman bu feth olunan memalikden gayrı altun akça yoğidi. Sonuna Osman Gazi'nin heman bir yenice sırtak tekelesi ve bir yancuğu ve tuzluğu ve kaşıklığı ve bir sokman ediği varidi. Amma birkaç tavile eyi atları ve birkaç süri koyunları varidi." Neşri, *Cihannüma*, s. 64 "Hemin bu feth olunan vilayet var. Ancak akça ve altun hiç yok. Osman Gazi'nün bir sırtak tekelesi var yenice bir yancuğu ve tuzluğu

met döneminden itibaren giderek ağırlaşan vergileri ve uygulanan kararlı mali merkezîyetçiliği sorgulamanın akıllıca bir yoluydu.

SONUÇ

Osmanlı tarih yazıcılığını Osmanlı düşünce hayatının bir parçası olarak kabul ederek onun siyasal, toplumsal ve iktisadi hayattan nasıl etkilendiği irdelemek bizleri önemli sonuçlara ulaştıracaktır. Bu noktada her bir tarih kitabı aynı zamanda bir siyasal düşünce metni olduğu unutulmamalıdır. Dolayısı ile Osmanlı müelliflerinin tarih kitapları üzerine yapılacak tenkitli çalışmalar, Osmanlı düşünce hayatındaki dinamikliği ve çok katmanlılığı gösterecektir. XV. yüzyılda karşımıza çıkan ilk Osmanlı tarihleri, Osmanlı düşüncesinde Tanzimat'a kadar devam edecek bir geleneği başlatmıştı. Bu gelenek çerçevesinde geçmiş hükümdarların övgüsü mevcut düzenin eleştirisi haline gelmiş ve Selatin-i Maziyye [geçmiş sultanlar] kavramı üzerinden siyasal söylemler meşruiyet kazanmıştı. Eski hükümdarların uygulamalarını dayanak gösteren devlet adamları çeşitli siyasal imtiyazlarının devamını talep edebilmişlerdi. İlk kroniklerde kurucu unsurların haklarını savunmak için kullanılan kadim uygulamalar söylemi, XVII. yüzyıldan itibaren kul kökenli bürokratların haklarını savunmak ve hükümdarların keyfî uygulamalarını eleştirmek için kullanılmıştı. Böylece Osmanlı tarih yazımında Tanzimat'a kadar devam edecek bir siyasal meşruiyet kavramı oluşmuş, eski hükümdarların övgüsü üzerinden hem siyasal haklar talep edilmiş hem de mevcut idarenin keyfî uygulamaları eleştirilmişti. Dolayısıyla Osmanlı düşünürlerinin tarihe duydukları derin ilgi sadece bir geçmiş merakı olarak kalmamış, siyaset yapmanın en meşru aracına dönüşmüştü.

ve kaşukluğu ve bir sokman edüğü ve birkaç eyü atları ve kaç sürü koyunları varıdı." *Aşıkpaşazade, Aşıkpaşazade Tarihi...*, s. 51

KAYNAKÇA

- Ahmedi, "Dastan ve Tevârih-i Müluk-i Al-i Osman", Üç Osmanlı Tarihi, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2015.
- Anonim *Osmanlı Tarihi*, haz. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2015.
- Colin Imber, "İlk Dönem Osmanlı Tarihi'nin Kaynakları", *Söğüt'ten İstanbul'a Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar*, İmge Kitapevi, İstanbul, 2005.
- Doğan, Hakan "Yerli Ve Yabancı Literatürde Kuruluşu Tartışılan İmparatorluk: Osmanlılar", *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4/1 (2014).
- Enveri, *Düstürname-i Enveri*, haz. Necdet Öztürk, Çamlıca Yayınevi, İstanbul, 2012
- Emecen, Feridun M., *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi 1300-1600*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2016.
- Fodor, Pal, "Osmanlılar ve Savaş 1300-1453", *Türkiye Tarihi 1071-1453 Bizans'tan Türkiye'ye*, ed. Kate Fleet, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2012.
- Gök, Halil İbrahim, "Türklerin Suriye'ye İlk Gelişi ve Süleymanşah Türbesi Meselesi", *1. Orta Doğu Sempozyumu Bildirileri*, C. 2, Kırıkkale Üniversitesi Yayınları, Kırıkkale, 2014.
- Hadidi, *Hadidi Tarihi Manzum Osmanlı Tarihi (1285-1523)*, (haz.) Necdet Öztürk) Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2015.
- Hoca Sadettin Efendi, *Tacü't Tevârih*, haz. İsmet Parmaksızoğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1992.
- İnalçık, Halil, "Aşıkpaşazade Tarihi Nasıl Okunmalı", *Söğüt'ten İstanbul'a Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar*, der. Oktay Özel-Mehmet Öz, İmge Yayınevi, Ankara, 2005.
- Lindner, Rudi Paul, *Explorations in Ottoman Prehistory*, University of Michigan Press, Ann Arbor, 2007.
- Mevlana Mehmed Neşri, *Cihannüma*, haz. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2013.
- Oruç Beğ, *Oruç Beğ Tarihi*, (haz.) Necdet Öztürk) Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2015.
- Sümer, Faruk "Tatar-Orta Şark'ta Tatarlar", *İslam Ansiklopedisi*, C. 12, 1. Kısım.
- Şükrullah, "Behçetüt Tevârih", Üç Osmanlı Tarihi, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2015
- Tezcan, Baki "The Memory of the Mongols in Early Ottoman Historiography", *Writing History at the Ottoman Court*, Editing Past, Fashioning the Future, Indiana University Press, Indiana, 2013.
- Togan, Ahmet Zeki Velidî "Die Vorfahren der Osmanen in Mittelasien", *Zeitschrift der deutschen morgenländischen Gesellschaft*, 1941.

